

Χάινερ Μύλλερ «Η Αποστολή» -

Από το τέλος της ιστορίας στην εξέγερση της ζωής¹

“Finished, it’s finished, nearly finished, it must be nearly finished”²

Το τέλος του κόσμου – όπως τον γνωρίσαμε,

Το τέλος του ανθρώπου – όπως τον γνωρίσαμε,

Το έργο του Χάινερ Μύλλερ ξεκινά απ’ το τέλος, απ’ το σημείο μηδέν του εδώ-και-τώρα. Το τέλος, όμως, αρνείται τη στατικότητα και την οριστικότητα του, δεν είναι τέλος. Ο μύθος που μας στοίχειωσε τις τελευταίες δεκαετίες περί τέλους της Ιστορίας αποδείχθηκε μια νέα φενάκη και μάλιστα, εξαιρετικά αντιδραστική.

Σε πείσμα των κάθε λογής προβλέψεων και απόψεων, οι άνθρωποι συνέχισαν να διεκδικούν την αξιοπρέπεια της ύπαρξής τους, οι λαοί συνέχισαν να αγωνίζονται για τη χειραφέτησή τους. Από τα χωριά των Τσιάπας στην πόλη του Σηάτλ, απ’ το λιμάνι της Γένοβα στην Αθήνα του 2008 κι απ’ την Αραβική Άνοιξη στο ηρωικό Κομπάνι, οι «από κάτω» με τις πενιχρές δυνάμεις τους αντιστέκονται στον νεοφιλελεύθερο χωρίς Ιστορία κόσμο, κρατώντας ζωντανό το διαρκές αίτημα της ανθρώπινης χειραφέτησης.

“Il faut continuer, je ne peux pas continuer, je vais continuer”³

«Η Αποστολή» του Μύλλερ λαμβάνει χώρα σ’ ένα τοπίο καταστροφής. Με αφορμή την ήττα της Γαλλικής Επανάστασης και την κυριαρχία του Ναπολέοντα, άνθρωποι και ιδέες, αγώνες, οράματα κι ελπίδες, φτάνουν στο ιστορικό τους τέλος, στα αιματοβαμμένα τους όρια. Ο συγγραφέας γράφει «με την πλάτη στραμμένη στα ερείπια της Ευρώπης».⁴ Η Γαλλική

¹ Το παρόν κείμενο γράφεται με αφορμή τις πρόβες της Ομάδας Σημείο Μηδέν πάνω στην «Αποστολή» του Χάινερ Μύλλερ. Το έργο θα παρουσιαστεί στο Θέατρο Άττις – Νέος Χώρος την άνοιξη του 2016.

² «Τελείωσε, έχει τελειώσει, έχει σχεδόν τελειώσει, πρέπει να έχει σχεδόν τελειώσει» Η μετάφραση δική μου.

Samuel Beckett “Endgame”, The Complete Dramatic Works, ed. Faber and Faber, London, 1990.

³ «Πρέπει να συνεχίσω, δεν μπορώ να συνεχίσω, θα συνεχίσω» ΜτΣ

Samuel Beckett, “L’ innommable”, ed De Minuit, 1953

⁴ Χάινερ Μύλλερ «Μηχανή Άμλετ», στη συλλογή ΔΥΣΤΗΝΟΣ ΑΓΓΕΛΟΣ, σελ. 31, μτφ. Ελένη Βαροπούλου, εκδ. Άγρα, Αθήνα, 2001.

Επανάσταση, ως παρελθόν που έχει συντελεστεί, είναι μονάχα η αφορμή του συγγραφέα για να μιλήσει για τα δεινά του 20^{ου} αιώνα αλλά και της εποχής μας. Το έργο παίρνει τον τίτλο του «*Η Αποστολή – Ανάμνηση από μια επανάσταση*» απ' την αποτυχημένη αποστολή τριών Γάλλων επαναστατών να οργανώσουν την εξέγερση των σκλάβων στην αγγλική αποικία της Τζαμάικα.

Σε πρώτη φάση, η ανάγνωση του κειμένου μας φέρνει αντιμέτωπους με την απαισιόδοξη ανθρωπολογία του Χάινερ Μύλλερ για το ανέφικτο της ανθρώπινης χειραφέτησης και μια αχλή πεσιμισμού αναδύεται από τις σιωπές ανάμεσα στις λέξεις.

«*Πρέπει να συνεχίσω, δεν μπορώ να συνεχίσω, θα συνεχίσω*». Στη φράση αυτή του Σάμουελ Μπέκετ συμπυκνώνεται το τραγικό ζητούμενο του κοινωνικού επαναστάτη, όπως περιγράφεται στις σελίδες της «*Αποστολής*». Οφείλουμε να συμπληρώσουμε τη φράση μ' ένα ερώτημα: «*Πώς θα συνεχίσω;*»

DIE REVOLUTION IST DIE MASKE DES TODES DER TODE IST DIE MASKE DER REVOLUTION⁵

... επαναλαμβάνει έμμονα ο Χάινερ Μύλλερ στην «*Αποστολή*» μέσα απ' το στόμα του επαναστάτη Ντεμπυσόν και σαν το παζλ της απελπισίας να συμπληρώνεται. Η κοινωνική επανάσταση μπορεί να είναι αναγκαία, μπορεί να είναι αναπόφευκτη, αλλά είναι ΜΑΣΚΑ ΘΑΝΑΤΟΥ. Δεν υπάρχει εκ των προτέρων δίκαιη ή δικαιωμένη επαναστατική ηθική. Ο αγωνιζόμενος άνθρωπος διαμορφώνει ο ίδιος τους ηθικούς όρους της Πράξης του μέσα στη φωτιά της μάχης. Η επανάσταση που συντελείται «*για τη ζωή, για να δώσουμε μια ευκαιρία στη ζωή*»⁶, χρειάζεται κάθε στιγμή να επαναπροσδιορίζει τα μέσα, τους σκοπούς της και τη διαλεκτική τους αλληλεπίδραση, ως τον τελικό της σκοπό, την καθολική χειραφέτηση του ανθρώπου.

Ο λευκός διανοούμενος Ντεμπυσόν, επικεφαλής της αποστολής των τριών Γάλλων επαναστατών, μετά τη νίκη του Ναπολέοντα, με τρόπο κυνικό αποκηρύσσει όλη του την πολιτική σκέψη και δράση για να επιστρέψει στη θαλπωρή της οικογενειακής εστίας των δουλεμπόρων

⁵ «*Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΕΙΝΑΙ ΜΑΣΚΑ ΘΑΝΑΤΟΥ Ο ΘΑΝΑΤΟΣ ΕΙΝΑΙ ΜΑΣΚΑ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗΣ*», Χάινερ Μύλλερ «*Η Αποστολή*», στη συλλογή ΔΥΣΤΗΝΟΣ ΑΓΓΕΛΟΣ, σελ. 49, μτφ. Ελένη Βαροπούλου, εκδ. Άγρα, Αθήνα, 2001.

⁶ Αλμπέρ Καμύ «*Οι Δίκαιοι*», σελ. 42, μτφ. Σάββας Στρούμπος, εκδ. Νεφέλη, 2011

γονιών του, για να ζήσει «το όνειδος να είσαι ευτυχισμένος»⁷. Ο Αντουάν, ένας άλλος λευκός ηγέτης, ανώτερος στην κομματική ιεραρχία από τον Ντεμπυσόν, επίσης εγκαταλείπει τον πολιτικό βίο χάριν μιας ήρεμης ζωής στα παρισινά προάστια.

Στην απαισιόδοξη ανθρωπολογία του Χάινερ Μύλλερ, οι «ειδικοί» της πολιτικής, αυτοί που «γνωρίζουν» μονάχα με το μυαλό, οι διανοούμενοι καθοδηγητές των μαζών, οι γνώστες της κίνησης των «ατσάλινων» νόμων της Ιστορίας και μ' αυτή την έννοια, της απόλυτης αλήθειας, είναι δυνάμει προδότες, λιπόψυχοι, σχεδόν ανίκανοι να φτάσουν τον αγώνα και την αγωνία των καταπιεσμένων που εκπροσωπούν ως την εκπλήρωση του τελικού χειραφετητικού σκοπού μιας επανάστασης.

«Κατά τρόπο παράδοξο και ειρωνικό μαζί, όσοι δεν έχουν παραιτηθεί από την απαίτηση για μια καλύτερη μοίρα, για μια ζωή που θ' αξίζει να τη ζήσουμε, είναι εκείνοι ακριβώς οι οποίοι σήμερα εμφανίζονται τσακισμένοι από το βάρος μιας ανείπωτης τραγικότητας και οδύνης (...)»⁸.

Στην «Αποστολή», ο σκλάβος-επαναστάτης Σασπόρτας, την κρίσιμη στιγμή της ήττας και της επαναξιολόγησης όλων των αξιών, αρνείται να υπακούσει στην εντολή του Ντεμπυσόν να εγκαταλείψουν το έργο του ξεσηκωμού των σκλάβων. Ο τρίτος στη σειρά επαναστάτης ονόματι Γκαλουντέκ, τον ακολουθεί!

Γκαλουντέκ και Σασπόρτας αρνούνται να αντικρύσουν την πραγματικότητα μέσα απ' τα μάτια του επικεφαλής τους Ντεμπυσόν, που προτάσσει την εγκατάλειψη του αγώνα, αρνούνται να παραδεχτούν το μάταιο των πράξεων τους, τη ριζική απομυθοποίηση των ιδεών τους.

Υπάρχει, όμως, μια βασική ποιοτική διαφορά μεταξύ των δύο και του Ντεμπυσόν: αυτοί έχουν βιώσει τη σκλαβιά στο πετσί τους και μέσα απ' το ίδιο το βίωμά τους καταλήγουν στην αναγκαιότητα και το αναπόφευκτο της εξέγερσης, πέρα από άκαμπτες ηγεσίες, αλάνθαστους ηγέτες και δόγματα, με τίμημα ακόμα και την ίδια τη ζωή τους.

⁷ Χάινερ Μύλλερ «Η Αποστολή», σελ. 68, μτφ. Ελένη Βαροπούλου, εκδ. Άγρα, Αθήνα, 2001.

⁸ Φώτης Τερζάκης «Σκέψεις πάνω στην απαισιόδοξη ανθρωπολογία», σελ. 54, περιοδικό Πανοπτικόν, τ.19, Σεπτέμβριος 2014.

ΣΑΣΠΟΡΤΑΣ: «...Πατρίδα των σκλάβων είναι η εξέγερση. Πάω στον αγώνα οπλισμένος με τις ταπεινώσεις της ζωής μου...Όταν οι ζωντανοί δεν θα μπορούν άλλο ν' αγωνίζονται, θ' αγωνιστούν οι νεκροί. Με κάθε χτύπο στην καρδιά της Επανάστασης, φυτρώνει ξανά κρέας γύρω απ' τα κόκαλά τους, έρχεται αίμα στις φλέβες τους, ζωή στο θάνατό τους. Η εξέγερση των νεκρών θα είναι ο πόλεμος των τοπίων, όπλα μας τα δάση, τα βουνά, οι θάλασσες, οι έρημοι του κόσμου. Εγώ θα γίνω δάσος, βουνό, θάλασσα, έρημος. Εγώ, αυτό είναι η Αφρική. Εγώ, αυτό είναι η Ασία. Οι δυο Αμερικές, είναι εγώ.»⁹

Σ' αυτόν τον μονόλογο, μεγάλης ποιήσης κατά τη γνώμη μου, ο Μύλλερ μέσα απ' τον εξεγερμένο σκλάβο Σασπόρτας, μας οδηγεί στη μεταφυσική της διαρκούς εξέγερσης Σώματος-Φύσης-Πόλης. Όταν θα έρθει ο Καιρός ζωντανοί και νεκροί, βουνά, θάλασσες, έρημοι και δάση, ολόκληρες ήπειροι και χώρες θα συστρατευθούν στον αγώνα της ανθρώπινης χειραφέτησης, «για να κλείσει κατά συνέπεια η προϊστορία της ανθρώπινης κοινωνίας»¹⁰.

«Προς τι ο άνθρωπος; Προς τι ο άνθρωπος;»¹¹

Θαρρείς πως το ερώτημα που βάζει ο Γκέοργκ Μπύχνερ στον «Βούτσεκ» δονεί κάθε λέξη, κάθε σιωπή και φράση του κειμένου του Χάινερ Μύλλερ. Αλλά, όπως ο πρόγονός του, ο Μύλλερ θέτει ένα ακόμα εναγώνιο ερώτημα: **Προς τι το θέατρο;**

Πιστεύω ότι ο Μύλλερ, ακολουθώντας το ιστορικό νήμα που ανοίγει ο Γκέοργκ Μπύχνερ με τον «Βούτσεκ», μελετά τις δυνατότητες αλληλεπίδρασης πολιτικής και θεάτρου στον χωρόχρονο της θεατρικής σκηνης. Εδώ πρέπει να αντιληφθούμε την πολιτική ως την εναγώνια πρακτική και θεωρητική πάλη των ανθρώπων να αυτοκυβερνηθούν και ως θέατρο, την τέχνη που ξεκινά από μια συλλογικότητα ανθρώπων, προσπαθώντας να διερευνήσουν με τη φωνή και το σώμα, με την ψυχή και το πνεύμα, το βασικό ερώτημα: **Προς τι ο άνθρωπος;**

⁹ Χάινερ Μύλλερ «Η Αποστολή», σελ. 67-68, μτφ. Ελένη Βαροπούλου, εκδ. Άγρα, Αθήνα, 2001.

¹⁰ Καρλ Μαρξ, «Η κριτική της Πολιτικής Οικονομίας», σελ. 17, εκδόσεις «Εργατική Πάλη», Αθήνα 2009.

¹¹ Γκέοργκ Μπύχνερ, «Βούτσεκ», σελ. 49, μτφ. Ιωάννα Μεϊτάνη, εκδόσεις Νεφέλη, Αθήνα, 2013.

Αντί επιλόγου, σημειώσεις πρόβας.

Στον Χάινερ Μύλλερ δίχτυ προστασίας δεν υπάρχει. Κάτω απ' τα πόδια μας αντικρύζουμε το Χάος. Το Χάος του υλικού και της ίδιας της ύπαρξής μας. Είμαστε εκτεθειμένοι απέναντι στο άγνωστο. Δύσκολα μπορεί ένα κλειστό σύστημα ιδεών ή μια θεωρία να μας προστατέψει οριστικά. Αντικρύζουμε το Χάος ανοίγοντας την πόρτα ενός λαβυρίνθου. Ο ίδιος ο λαβύρινθος ορίζει τον τρόπο, την προσπάθεια ν' ανοίξεις δρόμους, να βρεις τον δρόμο, να ξε-φοβηθείς το βίωμα του Χάους, το διαρκές αίσθημα έλλειψης εξόδου απ' τον λαβύρινθο, τη διαρκή αδυναμία οριστικής απάντησης στο ερώτημα «Προς τι ο άνθρωπος;».

Στην «Αποστολή» έχουμε μια ριζική σύγκρουση μεταξύ Ύπαρξης και Ιστορίας. Η Ιστορία ξεσκίζεται σε πολλά κομμάτια για να προβάλλει ο αγωνιώδης πυρήνας της – ρίζα όλων των εξεγέρσεων. Αλλά και η ύπαρξη ξεσκίζεται σε πολλά κομμάτια για να προβάλλει ο δικός της ανδρόγυνος και αγωνιώδης πυρήνας της εξέγερσης.

Στον Μύλλερ άνθρωπος-και-Ιστορία βρίσκονται εκτός ορίων. Τα κατεστημένα όρια και θέσφατα γκρεμίζονται ή καλύτερα, ρευστοποιούνται, βγαίνουν εκτός εαυτού.

Αυτό ακριβώς το «εκτός εαυτού» μας ενδιαφέρει. Ο τρόπος που η ζωική ενέργεια διαβρώνει χώρους-και-χρόνους, πρόσωπα-και-πράγματα, ανθρώπους-και-Ιστορία, αψηφώντας όλους τους κινδύνους, σπάζοντας όλες τις κρούστες κανονικότητας. Το εξεγερσιακό πρόταγμα στην «Αποστολή» αγκαλιάζει νεκρούς και ζωντανούς, Φύση και Πόλη, Άνθρωπο και Ιστορία. Σ' αυτή την εξέγερση βρίσκεται το κέντρο της έρευνάς μας, μέσα απ' αυτή την εξέγερση μπορεί να καρποφορήσει ο σπόρος του θεάτρου που ονειρευόμαστε¹².

Σάββας Στρούμπος

¹² Σημειώσεις πρόβας 9/1/2016.

Βιβλιογραφία:

- **Beckett, Samuel:**
Endgame, The Complete Dramatic Works, ed. Faber & Faber, London, 1990
L'innommable, edition de Minuit, Paris, 1953.
- **Καμύ, Αλμπέρ:**
Οι Δίκαιοι, μετάφραση Σάββας Στρούμπος, εκδόσεις Νεφέλη, Αθήνα, 2013.
- **Μαρξ, Καρλ:**
Κριτική της Πολιτικής Οικονομίας, εκδόσεις Εργατική Πάλη, Αθήνα, 2009.
- **Μπύχνερ, Γκέοργκ:**
Βόντσεκ, μετάφραση Ιωάννα Μεϊτάνη, εκδόσεις Νεφέλη, Αθήνα, 2013.
- **Μύλλερ, Χάινερ:**
Δύστηνος Άγγελος, μετάφραση Ελένη Βαροπούλου, εκδόσεις Άγρα, Αθήνα, 2001.
- **Τερζάκης, Φώτης:**
«Σκέψεις πάνω στην απαισιόδοξη ανθρωπολογία», περιοδικό Πανοπτικόν, τ.19, Σεπτέμβριος 2014.